

MARTA VAI MARIJA?

(No priekšlasījuma Austrumu apgabala dāmu komiteju konferencē 1996. gada 20. aprīlī Ņubransvikas-Leikvudas draudzes baznīcas telpās.)

Mums visiem droši vien nav sveša sieviešu šķirošana un tradicionālā sadalīšana divās noteiktās grupās, katra ar saviem piekritējiem plašākā sabiedrībā. Tāds sadalījums ir visumā populārs vēl šodien, ko atspoguļo kaut vai mūsdienu sieviešu organizācijas un pretorganizācijas Amerikā – Martas pret Marijām. Tas trokšņaini atbalsojas arī televīzijā, radio un presē. Debates ir par to, kurš no šiem sieviešu tiptiem ir „pareizāks”, pieņemamāks rietumu civilizācijā.

Lieki atgādināt, ka Marta ir simbols „Kinder, Kuche, Kirche” sievietei, kas nenožīmē, ka viņai trūkst intelektuālas spējas. Viņa ir simbols tradicionālajam vācu un angļu-sakšu sievietes ideālam, bet nemaz arī ne tik šaurā mērogā. Martu mēs atrodam arī mūsu tautas dziesmās, kurās viņa ir „mājas kopējiņa, atslēdziņas glabātāja”. Marija turpretim simbolizē to sievietes tipu, kas ne tikvien apzinās savas intelektuālās spējas, bet arī uzdrošinās tās pieteikt un atļaut tām izpausties. Ir interesanti, ka tās pašas latviešu sievietes, kas dziedāja par mājas kopējiņu, atslēdziņas glabātāju, acīmredzot bijušas galvenās dziesmu sacerētājas, izvērtētājas (t.s. tautas cenzūra) un uzglabātājas, daļa no mūsu senču intelektuālā slāņa, tātad reizē Martas un Marijas.

Rietumu pasaulē Martas vienmēr ir bijušas lielā pārsvarā, un Marijas šķiet kā izņēmumi, kam, pateicoties gandrīz vai laimīgiem gadījumiem, ir izdevies izcīnīt sev atzīšanu un paliekošu vietu rietumu civilizācijas vēstures lappusēs. Tikai pēdējo simts gadu laikā Marijas ir nopietni ķērušās pie ieročiem un izkarojušas sievietēm līdz tam laikam nepieredzētas tiesības sekulāro interešu laukā. Un tikai pēdējo 20-30 gadu laikā tās sākušas staigāt ar taurēm ap savu konfesiju Jērikas mūriem, un, raugi, vienā otrā tornī jau atskan paniskas vaimanas, viens otrs tornis jau nogāzies un vienā otrā vietā – arī Latvijā – tiek steidzīgi atjaunoti nogāztie mūri ar attiecīgiem aizbildinājumiem vai attaisnojumiem. Tāda patlaban ir nenoteiktā, nestabilā, saduļķotā situācija visā rietumu pasaulē, ne tikai Latvijā vien.

Te vietā būtu jautājums, kas ir šo nebūšanu pirmcēlonis? Kur lai meklējam izskaidrojumu šādam intelektuālam kara stāvoklim un kur lai atrodam atbildi, kam taisnība šajā spēkošanā? Kā jau varam iedomāties, viens rādītāja pirksts tūlīt norādīs uz Bībeli. Nebūsim pārsteigti, ka otrs pagriezīsies uz visu apjūsmoto sengrieķu kultūru un tās vēlākām variācijām Romas impērijas un Renesanses laikmetos. Tā kā pēdējos gados īpašu interesi un saspīlējumu ir izraisījis sieviešu ordinācijas jautājums, tad ir loģiski, ka karstākās cīņas par sievietes tiesībām un lomu baznīcā tiek izcīnītas Bībeles lappusēs. Šis strīdus ābols nav atdalāms no plašākas vīriešu-sieviešu attiecsmju jomas. Turklāt, sieviešu ordinācija ir

ievērojama daļa no Martas un Marijas konflikta. Ļausim tai kļūt par šīs apceres kodolu. Tātad Bībele būs arī mūsu meklējumu degpunktā, jo mūsu mērķis būs pārliecinoši noskaidrot, vai sieviešu ordinācijai ir vai nav pamats Bībelē. Nekāda cita pamata tai nevar būt. Nav arī nekāda vidusceļa.

Pirms mēs iedziļināties Bībelē, mums derētu sev atgādināt, kas ir šī grāmatu grāmata. Profesora Dr. Jāņa Razevska rakstā par Bībeles kritiku 1996. gada februāra „Ceļa Biedrā” pieminēts „Bībeles cilvēcīgais, laikmetīgais ietērs, kas ir grozīgs”. Bībelēm angļu valodā bieži ir gari priekšvārdi, kas visos sīkumos izskaidro šī cilvēcīgā, laikmetīgā ietēra grozījumus. Tas mums liek secināt, ka Bībele ir Dieva vārds, bet tā nav lasāma kā moderns romāns, sagaidot, ka Dieva patiesības pašas no sevis iekritīs klēpī. Nav noslēpums, ka Bībeles burtiska lasīšana un literāra interpretācija ir bijusi cēlonis daudzām briesmīgām neļūdzībām baznīcas vēsturē. Bībeles cilvēcīgais, laikmetīgais, grozīgais ietērs atspoguļo cilvēciskas vājības un nepilnības. Tas satur ne tikvien parastās iespiedklūdas, bet arī seno manuskriptu pārrakstītāju un tulkotāju kļūdas, izlaistus pantus un vārdus, kļūdainu vārdu izvēli un pat apzināti nepareizus tulkojumus un sagrozījumus. Turklāt, mums jāapzinās, ka Bībeles stāstījumi notiek uz 2000-4000 gadus sena, mums maz pazīstama kultūras fona un apvidū, kura daba un ģeogrāfija mums arī ir diezgan sveša. Te vietā ir atgādinājums, ka tas nedrīkst mūs atbaidīt vai kļūt par aizbildinājumu Bībeles nelasīšanai!

Kad atveram Bībeli, lai noskaidrotu, kādu lomu sievietei Dievs ir paredzējis baznīcā, tad kā pirmo mums derētu izpētīt, ko visuvarenais Radītājs pats ir teicis par savu pašu pēdējo radījumu - sievieti. Otrkārt, mums jānoskaidro iemiesotā Dieva, mūsu Pestītāja Jēzus Kristus attieksmi pret sievietēm. Treškārt, mums jāpārbauda, ko apustulis Pāvils īsti rakstījis par sievietēm sava laika pirmajās draudzēs, jo nekādā ziņā viņš nedrīkstētu būt pretrunā Dievam Tēvam un Dievam Dēlam; pretējā gadījumā viņa roku nav vadījis Dievs Svētais Gars. Apsverot Pāvila vēstules, mums būs jāpievērš uzmanība arī pagāniskās grieķu filozofijas ietekmei uz Bībeles tulkojumiem no oriģinālās grieķu valodas citās valodās.

Tie sieviešu ordinācijas pretinieki (sauksim viņus par tradicionālistiem), kas atsaucas uz Pāvila vēstulēm, domā, ka Pāvila rakstītais par šo tematu pašos dziļumos ir noenkurots radīšanas stāstā, kas ļoti skaidri izteikts 1Kor 11:8-9: „Jo vīrs nav no sievas, bet sieva no vīra. Jo vīrs nav radīts sievas dēļ, bet sieva vīra dēļ.” Radīšanas stāstā ir atrodamas tik fundamentālas lietas kā Dieva daba, vīrieša daba un sievietes daba, no kurām Dieva daba un sievietes daba šķiet neizlīdzināmā pretrunā, ja runa ir par mācītāja amatu. Šāds slēdziens norāda uz radīšanas stāsta izpratni zināmā līmenī un ar zināmiem tradicionāliem pieņēmumiem un pārliecību. Tāds tradicionālists ir pārliecināts, pirmkārt, ka Dievs radīja sievieti kā apakšnieci vīrietim, un tādēļ vien sieviete nedrīkst būt vadošā amatā, kāds ir mācītāja amats. Otrkārt, tāds tradicionālists ir pārliecināts, ka Dievs un arī Jēzus pieder vīriešu

dzimumam – Viņi ir Tēvs un Dēls - tādēļ mācītājam, kam jāuzņemas Dieva vai Jēzus loma pie altāra, īpaši svētajā vakarēdienā, vienkārši jābūt vīrietim. Tradicionālisti uzskata radīšanas secību par noteicošo: Vīrietis tika radīts pirmais, sieviete otrā. Vīrietis pēc dzimuma ir tuvāk Dieva līdzībai nekā sieviete. Vīrietis netika veidots no sievietes, bet sieviete no vīrieša. Vīrietis netika radīts sievietes dēļ, bet sieviete vīrieša dēļ. Vīrietis deva vārdu sievietei un nevis sieviete vīrietim. Tā spriež tradicionālisti. Bet vai tas tā noteikti ir?

Teologi, kas ir citādās domās (sauksim tos par egalitāristiem, vienlīdzībniekiem), norāda, ka, neraugoties uz neskaitāmiem vīriešu kārtas apzīmējumiem Bībelē, Dievs nav ne vīrietis, nedz sieviete. Dievs ir Gars, kā Jēzus paskaidro Jn 4:24: „Dievs ir Gars, un, kas Viņu pielūdz, tiem to būs pielūgt garā un patiesībā.” Daudzi teologi, īpaši senie baznīcas tēvi, apzinājās, ka tādi vārdi kā Tēvs un Dēls ir metaforas – nepilnīgi apzīmējumi, salīdzinājumi, ar kuriem ir mēģināts aprakstīt Dievu, nevis noteikt Dieva dzimumu, jo tāda nemaz nav. Līdzīgā kārtā mēs runājam par „Māti Latviju”, kas ir metafora latviešu tautai un valstij. Metafora „Tēvs” mēģina izteikt Dievu kā Radītāju, un metafora „Dēls” mēģina izteikt, ka Otrā Persona ir no Pirmās Personas un ka Otrā Persona ir līdzīga Pirmajai Personai, tāpat kā dēls ir no tēva un līdzīgs tēvam.

Bet kāpēc tieši Tēvs un Dēls un nevis Māte un Meita? Konsekventie vīriešu kārtas apzīmējumi senajiem ebrejiem palīdzēja atšķirt īsto Dievu Radītāju no savu kaimiņu tautu elku dievietēm - mātēm. Īstais Dievs radīja universu ar pavēli ārpus sevis no nekā (creatio ex nihilo). Pagāniskās tautas turpretī iedomājās universu dzemdētu kā bērnu no savu dieviešu māšu miesām. Senie ebreji ļoti labi apzinājās, ka Dievs ir Gars un nevis kāds vīriešu kārtas auglības dievs, bet lietoja vīrišķīgos metaforus, lai pasvītrotu Dieva atšķirību no pagānu izgudrotajām auglības dievietēm – mātēm.

Tomēr tas, ka Bībelē tik bagātīgi atrodami vīriešu kārtas apzīmējumi Dievam, nenozīmē, ka Dievs nerūpējās par savu radību ar maigumu un mīlestību, kas līdzīgas mātes jūtām. Daudzās vietās Bībelē, īpaši psalmos, Dievs ir salīdzināts ar putnu māti. 36. psalmā dziesminieks izsaucas: „Cik brīnišķa, Kungs, ir Tava žēlastība! Cilvēku bērni nāk pie Tevis un glābjas Tavu spārnu pavēnī!” (Ps 36:8) Arī Jēzus atbalso šo psalmista atainoto putnu mātes tēlu, kad viņš apraud Jeruzālemi: „Cik reizes es gribēju sapulcināt ap sevi tavus bērnus, kā vista sapulcina savus cālīšus apakš saviem spārniem, bet jūs negribējāt.” (Mt 23:37) Vēl izjūtāmāka šī mātes mīlestība ir saklausāma pravieša Jesajas grāmatā: „Vai var māte aizmirst savu zīdāini un neapžēloties par savu miesīgu bērnu? Un ja pat māte to aizmirstu, Es tevi neaizmirsīšu.” (Jes 49:15) Tātad Dievs, kas ir Gars, apvieno sevī kā disciplinētāja, tā arī mīlošas mātes īpašības.

Izprotot Dievu šādā veidā, atgriezīsimies pie radīšanas stāsta un pie pirmā vīrieša Ādama, kas, pabeidzis nosaukt vārdos visus mājas lopus, visus putnus gaisā un visus lauku zvērus, ir nelaimīgs, ka nav varējis atrast sev nevienu piemērotu palīgu, kas atbilstu viņam. Dievs atrisina šo problēmu ar Ādama īsu iemidzināšanu un mazu operāciju. Ir tiesa, ka Dievs veidoja vīrieti pirmo un sievieti pēc tam kā otro no vīrieša miesas, bet tas nebūt nenorāda, ka Dievam ir padomā kaut kāda pakāpju sistēma, virsniecība un apakšniecība. Ja tas tā būtu, tad ir pat iespējams pierādīt, ka sieviete ir svarīgāka par vīrieti – teorija, kas patīk feministēm. Pirmajā radīšanas stāstā Dievs rada visu pieaugošā svarīguma kārtībā. Ja šis princips tiktu pārnesta uz otro radīšanas stāstu, tad iznāk, ka sieviete, kas tika veidota pēdējā, ir augstākā pakāpē nekā vīrietis! Saprotams, ka šāds secinājums ir aplams, bet tomēr tas satur vienu patiesību – sieviete ir tā, kas paglābj vīrieti no nepilnības un vientulības un tādā veidā kļūst par, varētu teikt, radības vainagu.

Ir nepārprotami pierādījumi, ka Dievam nav bijis padomā sievietes padotība vīrietim. Pirmajā radīšanas stāstā ir skaidrs norādījums uz vīrieša un sievietes vienlīdzību: „Un Dievs radīja CILVĒKU pēc sava tēla un līdzības, pēc sava TĒLA Viņš to radīja, VĪRIETI un SIEVIETI Viņš tos radīja.” (1Moz 1:27) No šī trīsdaļīgā teikuma izriet, ka cilvēks = Dieva tēlam = vīrietim un sievietei! Vīrietis un sieviete, abi kopā, ir radīti pēc Dieva tēla un līdzības, abi viens cilvēks. Ja vīrietis būtu svarīgāks, tad sajūsminātais Ādams nebūtu teicis: „Tādēļ vīrs atstās tēvu un māti un pieķersies savai sievai.” Ja vīrietis būtu augstākas pakāpes, tad Ādams būtu teicis: „Tādēļ sievietei būs atstāt tēvu un māti un sekot vīram.” Acīmredzot Dieva sākotnējais nodoms būs bijis atspoguļot sava paša tēva un mātes jūtas un īpašības savā divpersonu cilvēkā, kuri, lai gan atsevišķas būtnes, papildina viens otru ar savām dievišķās līdzības īpašībām, abi kopā – vienalga, vai precēti, vai neprecēti – kļūstot par pilnīgu Dieva atspulgu. Bet tad nāca čūska un grēks.

Nav šaubu, ka tagadējais stāvoklis vīriešu – sieviešu attiecībās ir sekas no cilvēka krišanas grēkā. Daži teologi domā, ka šīs attiecības pārveidojis Dieva lāsts, bet citi norāda, ka lāsts attiecas tikai uz čūsku un zemi. Ādamu un sievu Dievs nenolādot, bet tikai konstatējot kādā veidā grēks ir sakropļojis attiecības viņu starpā. Vienādi vai otrādi, tas, ko Dievs saka sievietei par viņas nākotnes attiecībām ar Ādamu, kā senās ebreju valodas lietpratēji norāda, ir nepareizs un neveikls tulkojums, kas arī tiek nepareizi izprasts: „Tava iegriba būs pēc tava vīra, bet viņam būs valdīt pār tevi.” Tam nav nekāda sakara ar miesīgām iekārēm. Te Dievs vienkārši izskaidro turpmāko saspīlējumu un spēkošanos vīrieša un sievietes starpā: Sieviete nemitīgi kāros uzkundzēties, iegūt varu pār vīrieti, bet vīrietis izrādīsies nežēlīgs despots, kas ar brutālu varu turpinās salauzt sievietes centienus. Ievērosim vēl vienu nozīmīgu momentu: Tikai pēc krišanas grēkā Ādams nosauc

sievu vārdā par Ievu. Šī vārdā nosaukšana ir vīrieša pirmā virsniecības izpausme. Pirms grēka Ādams bija apsveicis jaunradīto sievieti kā viņa paša papildinājumu uz pilnību: „Tai būs saukties par vīreni, tāpēc, ka tā no vīra ir ņemta.” Ādama valdīšana un Ievas apakšniecība sākās tikai pēc grēkā krišanas.

Pienāca noteiktais laiks, kad Dievs Dēls nāca pasaulē kā cilvēks, lai piepildītu Dieva dotos apsolījumus atbrīvojot cilvēku no grēka. Līdz tam brīdim, kad Jēzus sāka darboties, grēka sakropļotās attieksmes vīriešu un sieviešu starpā bija kļuvušas „iekaltas granītā” - sastingušas formālās tradīcijās un likumos. Ar retiem izņēmumiem Vecās Derības vīrieši bija noturējuši valdniecības grožus savās rokās, un lielum lielā daļa sieviešu bija samierinājušās ar mājas kopējas, bērnu dzemdētājas un audzinātājas pakārtojumu. Bet ja Jēzus nāca atbrīvojot cilvēku no grēka, tad jājautā, vai viņš nenāca arī ārstēt grēka sakropļotās attieksmes cilvēku starpā? Kāda bija Jēzus paša nostāja un izturēšanās pret sievietēm?

Sievietes stāvokli Jēzus laika sabiedrībā vislabāk raksturo fragments no jūdu vīriešu pateicības lūgšanas: „Slavēts esi Tu, kas neesi mani radījis (starp citām necienīgām lietām) par sievieti.” Ņemot šo vērā, mūsu Pestītāja izturēšanos pret sievietēm var novērtēt par revolucionāru, jo tā bija pilnīgi pretēja tā laika kulturālām normām. Jēzus raudzījās uz visiem, vai vīrietis vai sieviete, kā uz līdzvērtīgām personām. Ja tā laika mācītāji izvairījās no sievietēm, tad Jēzus brīvi sagājās ar viņām, pat tādām, kas nebija rituāli šķīstas vai kurām bija apšaubāma morāle. Savā līdzjūtībā par nelaimīgajiem un slimiem viņš pieskārs arī sievietēm un neliedza tām pieskarties viņam. Starp Jēzus draugiem, kurus viņš īpaši mīlēja, bija māsas Marta un Marija, kā arī Marija Magdalēna. Ar to Jēzus pasvītvoja, ka katrs cilvēks, arī sieviete, atrod savu īsto identitāti savās attieksmēs ar Dievu un nevis, piemēram, sieviete no vīrieša, kā to noteica tā laika tradīcijas un likumi.

Pretēji rakstu mācītājiem, kas savās mācībās izvairījās pieminēt sievietes, Jēzus neatsacījās iepīt viņas savā mācībā, piemēram, līdzībā par pazudušo grasi, par neatlaidīgo atraitni, par desmit jaunavām un par mīklas iejaucēju. Tāpat viņš izcēla zināmas sievietes kā paraugu savas mācības izpausmei dzīvē: Viņš norādīja uz nabadzīgo atraitni ar savu artavu, uz netiklo sievieti, kas meklēja apžēlošanu neviesmīlīgā farizeja mājā, un no saliekta muguras izdziedināto sievieti. Pretēji rakstu mācītājiem, kam likās nepieņemami izglītēt sievietes, Jēzus bija gatavs mācīt arī viņas. Mēs, protams, tūlīt atceramies Martas māsu Mariju pie Jēzus kājām. Bet neiedomāsimies, ka tā bija reta privātstunda, ko Jēzus izņēmuma kārtā žēlīgi atvēlēja Marijai. Viņa nebūt nav bijusi vienīgā, kas, sekojot rabīniskās skolas tradīcijām, sēdējusi pie Jēzus kājām. Par to liecina Marijas Magdalēnas uzruna augšāmceltajam Jēzum: „Rabūni, tas ir, mācītājs!” (Jn 20:16) kā arī vairāki

gadījumi, kuros saskatāma dziļāka ticība un labāka Jēzus sūtības izpratne no sieviešu puses, nekā no mācekļiem.

Var redzēt, ka pat aizņemtajai namamātei Martai Jēzus mācības nebūt nebija gājušas secen, jo viņa bija tā, kas pirms sava brāļa Lācara augšāmcelšanas apliecināja: „Jā, Kungs, es ticu, ka tu esi Kristus, Dieva Dēls, kam jānāk pasaulē.” (Jn 11:27) Viņa apliecināja Jēzus sūtību no sieviešu puses, tāpat kā Pēteris to bija darījis no mācekļu puses. Marija savukārt bija izpratusi to, ko mācekļi negribēja vai nespēja izprast: ka pestīšanas plāns paredzēja, ka Jēzum jāmirst. Līdz ar to ir daudz labāk saprotams Jēzus rājiens mācekļiem par viņu neizpratni un nepelnītiem pārmetumiem Marijai, kad tā ar dārgu eļļu bija Jēzu svaidījusi paredzamai nāvei. Tāpat sieviešu klātbūtne pie krusta liecina par Jēzus mācības dziļāko iespaidu uz viņām, kas lika sievietēm un ne tik daudz vīriešiem kļūt par aculieciniecēm Jēzus krusta nāvei un apglabāšanai. Tā nebūs bijusi tikai līdzcietība vien, kas lika sievietēm kavēties Jēzus tuvumā šajos tumšajos brīžos, bet arī ticības jausmas, kas bija iedēstītas viņās līdz ar mācību par augšāmcelšanas apsolījumu.

Tieši ievērojamā sieviešu līdzdalība Jēzus sekotāju pulkā ir visizteiktākā pretrunā tā laika kulturālām normām, kad „pareizā” sievietes vieta bija mājās pie pavarda un bērniem. Marks liecina, ka Golgatā no tālienes skatījās ne tikvien Jēzus māte un citas radnieces, kas bija sekojušas un kalpojušas Jēzum, bet arī daudzas citas sievietes, kas līdz ar viņu bija nākušas uz Jeruzālemi. Tradicionālisti uzsver, ka, neraugoties uz sieviešu klātbūtni, par saviem divpadsmit īpašiem mācekļiem Jēzus izraudzīja tikai vīriešus. Tas ir tiesa, bet šai izvēlei ir arī īpaši iemesli, kam pamatā ir laiku gala simbolisms.

Jēzus izvēle atspoguļo Israēla tautas vēsturi ar tās divpadsmit patriarhiem, tātad eschatoloģiska zīme, ka Jēzus iesācis savā veidā atjaunot seno Dieva izredzēto tautu jaunajā Israēlā. Arī Jēzus pats dzīvo pasaulē kā vīrietis, jo viņš ir ķēniņa Dāvida tronmantinieks, Dieva apsolutais Israēla ķēniņš. Egalitārieši uzskata, ka divpadsmit īpašo mācekļu dzimums ir uz tā paša līmeņa kā viņu tautība vai izcelsme. Ja tradicionālisti pastāv, ka šo divpadsmit mācekļu dzimuma dēļ visiem mācītājiem jābūt vīriešiem, tad visiem mācītājiem obligāti jābūt arī ebrejiem, jo Jēzus visus divpadsmit izvēlējās no jūdu vidus.

Vismaz divos gadījumos Jēzus sūtīja sievietes kā sludinātājas. Kārtīgam baznīcas cilvēkam varētu likties, ka farizejs Nikodēms ir ideālais cilvēks, ko Jēzus būtu varējis iesaistīt savā darbībā – vīrietis ar vārdu, jūds, augsti morāls, cienīts, izglītots, pats nāk pie Jēzus meklēt atbildes. Šim izcilajam paraugam pēc vienas nodaļas pretī tiek nostatīts viens no zemākajiem radījumiem – sieviete bez vārda, samāriete, nemorāla, nicināta, neizglītota nulle. Tomēr Jēzus nevis Nikodēmā, bet

nicinātajā samārietē liek uzmutuļot dzīvā Gara ūdens avotam, lai sūtītu viņu uz pilsētu kā pirmo sekmīgo Kristus vēsts sludinātāju nejudiem.

Arī tā nav tikai sagādīšanās, ka sievietes kļūst pirmās aculiecinieces tukšajam kapam un augšāmcēlušajam Jēzum. Nevis mīļotais mācekļis vai kāds cits vīrietis, bet sievietes ir tās, kam Jēzus uzdod pasludināt savu augšāmcēlšanos mācekļiem. Ar to Jēzus vēl lieku reizi pasvītro, ka viņa acīs nav starpība starp vīrieti un sievieti un ka abu attieksmēm jāatgriežas sākotnējās pilnības gultnē, kur tie viens otru papildina, lai kopā kļūtu par Dieva atspulgu. Tam tā jābūt ne tikvien precētu kristiešu starpā, bet arī vispārējās vīriešu-sieviešu attieksmēs kristīgajā baznīcā un sabiedrībā. Līdz ar Jēzus piedzimšanu, uzvaru pār grēku un nāvi un Jaunās Derības laikmeta iesākumu Dievs bija iesācis arī vīrieša-sievietes attieksmju dziedināšanu un atjaunošanu pēc sākotnējā modeļa Ēdenes dārzā.

Šī dziedināšanas procesa iesākumu mēs varam saskatīt jau astoņas dienas pēc Jēzus piedzimšanas, kad viņa īsto identitāti apstiprina kā vīrietis, tā sieviete – sirmais pravietiskais Simeāns un vecā praviete Anna. Pēc Jēzus debesbraukšanas mēs to redzam augšistabā Jeruzālemē, kur Lūka uzskaita vienpadsmit mācekļus un tad turpina: „Tie visi vienprātīgi palika kopā lūgšanās līdz ar sievietēm un Mariju, Jēzus māti, un ar viņa brāļiem.” (Apd 1:13-14) Vienprātība, vienlīdzība un līdzvērtība valda jauno kristiešu starpā. Viņi visi ir kopā arī Vasaras svētku dienā, un pār viņiem visiem tiek izliets Svētais Gars, kā Pēteris to izskaidro savā runā: „Bet te piepildās pravieša Joēla vārdi: Tas notiks pēdējās dienās, saka Dievs, Es izliešu no sava Gara pār visu miesu, un jūsu dēli un jūsu meitas pravietos un jūsu jaunekļi redzēs parādības un jūsu sirmgalvji sapņos sapņus. Un arī pār saviem kalpiem un kalponēm Es tanīs dienās izliešu no sava Gara, un tie sludinās praviešu mēlēm.” (Apd 2:16-18) Sieviešu līdzdalībai Vasaras svētku notikumā ir ārkārtīga nozīme, jo jāsecina, ka sievietes, būdamas ticamas aculiecinieces Jēzus krusta nāvei un tukšajam kapam, saņem Svētā Gara spēku izpildīt Jēzus pavēlēto uzdevumu liecināt par to. Tas nozīmē, ka viņas līdz ar to bija saņēmušas tādas pašas fundamentālas mācītāja kvalifikācijas kā vīrieši Jaunās Derības baznīcā.

Šo vienlīdzību atzīst profesionālais kristiešu vajātājs Sauls no Tarsas: „Bet Sauls postīja draudzi, gāja pa namiem, tverdams vīriešus un sievietes, un nodeva tos cietumā.” (Apd 8:3) Acīmredzot sievietes ir bijušas tikpat efektīgas sludinātājas kā vīrieši, ja Sauls atzinis, ka arī viņas jāapcietina. Bet tad notika negaidītā Svētā Gara izliešana pār pagāniem un Saula brīnumainā pārvēršana par apustuli Pāvilu, kam sekoja Kristus evaņģēlija izplatīšanās vēja ātrumā tālu aiz svētās zemes robežām. Šajā jaunajā kristietības posmā sākās zināmi sarežģījumi un mācības neizpratne, kas spieda Pāvilu un citus ņemt rokā spalvu un rakstīt vēstules tām

draudzēm, kur tika mācītas aplamības, kur notika nekārtības un kur tika pārkāpts kristiešu vienlīdzības un vienprātības princips.

Šīs nebūšanas un to cēloņus ir iespējams noskaidrot no vēstulēm pašām. Kā pirmā acīs duras šķelšanās un naidošāns kristīgo jūdu un nejūdu starpā, ko visspilgtāk ilustrē Pāvila vēstule romiešiem. Šīm divām grupām katrai ir sava pieeja Kristus evaņģēlijam, abas kļūdainas. Kristīgie jūdi turpina vadīt savu dzīvi pēc Mozus bauslības un sentēvu tradīcijām, ko tie mēģina uzspiest kristīgiem nejūdiem, vai vismaz norobežojas no tiem, kā bezcerīgi pazudušiem. Kristīgie nejūdi, pagāni, savukārt apzinās, ka jūdu bauslība un tradīcijas uz viņiem neattiecas un ka viņiem pieder kristīgais spēks un brīvība – viņi ir „atbrīvotie”. Ar „atbrīvotiem” cilvēkiem jābūt uzmanīgam. Saprotams, ne jau visur pie kristīgiem pagāniem valda chaoss, bet no vēstulēm var spriest, ka tādās pilsētās kā Roma, Korinta un Efeza, kur ir lielāks pagānisko reliģiju vai kultu iespaids, problēmas ar tikko kristīgo ticību apguvušiem pagāniem ir ievērojamas.

Neieejot sīkumos, kristītie pagāni turpina vairāk vai mazāk piekopt izvirtušo, nemorālo pagānisko dzīves veidu, Pāvila vārdiem runājot, „kauna pilnās kaislībās”. Vecā iekārta, piemēram, atspoguļojas tā Kunga mielastā Korintā, kur katra ģimene svētajam vakarēdienam atnes pati savu ēdamo un dzeramo, un acīmredzot nedomā dalīties ar citiem, kam nav, ko atnest. Augstākās kārtas turīgie draudzes locekļi labi mīlojas, viens otrs pat piedzeras, kamēr zemnieki un vergi, ieradušies vēlāk, dažreiz paliek neēduši un smagi izjūt apkaunojošo šķiru nevienlīdzību. Tas nav tā Kunga mielasts, bet zaimošana, saka Pāvils. (1Kor 11:20, 27-30)

Mums nevajadzētu būt nekādām ilūzijām arī par dievkalpojuma norisi, kur vairāk par apģērbiem un frizūrām traucē kārtības un disciplīnas trūkums. Traucējumi acīmredzot nāk uzkrītoši vairāk no sieviešu puses, kam pirmo reizi dzīvē atļauts piedalīties publiskā sanāsmē kā līdzvērtīgām personām, draudzes locekļēm. Viņas vienkārši nezina, kā uzvesties, un tas top saprotams, ja mēs apzināmies viņu iepriekšējo stāvokli grieķu kultūras cauraustajā sabiedrībā, kuras modeli pamazām piesavinājās arī Roma. Te vietā būtu celt gaismā dažas ļoti neglītas lietas par parasti tik vienpusīgi apjūsmoto grieķu kultūru, vienu no pamatakmeņiem rietumu civilizācijai. Tie paši slavenie grieķu filozofi, kas pasaulei deva demokrātijas ideju, izperināja arī apkaunojošu cilvēku apspiešanas teoriju, kas mūs vajā vēl šodien. Atstāsim uz brīdi Pāvila laika kristiešu dievkalpojumu Korintā un pacīmosimies senajā Grieķijā kādus 500 gadus agrāk.

Ļausim sensenajam grieķu epikuriešu dzejniekam Homēram uzņemt pareizo toni, kad viņš apdzied varoņus, kas „katrs deva likumus saviem bērniem un

sievām.” Dzēlīgais sabiedrības dundurs Sokrāts mēdza atsaukties uz sievietēm kā „vājāko dzimumu” un sprieda, ka piedzimt par sievieti ir dievišķīgs sods, jo sieviete esot radījums, kas ir pusceļā starp vīrieti un dzīvnieku. Gudrības dievietes pilsētā Atēnās (kas par ironiju!) sieviete caurmērā bija harēma objekts, un Sokrāta māceklis Xenofons par ideālu Atēnu sievieti uzskatīja tādu, „kas pēc iespējas mazāk redz, mazāk dzird un mazāk jautā.” Platona skolnieks Aristotelis pasludināja, ka vīrs ir kā dvēsele, un sieva kā miesa, tādēļ vīram jāvalda un sievietai jāklausa. Viņš bija tas, kas formalizēja sievietes degradēto lomu. Stoīķi sievietes uzskatīja par kārdinājumu un kavēkli vīriešiem ceļā uz patiesību un pilnību un ieteica izvairīties no tām, cik nu vien iespējams.

Šajā īsajā uzskaitē slēpjas briesmīgu netaisnību un apspiešanu cēloņi visos laikmetos, bet, galu galā, tā jau nav nekas cits, kā vecās iekārtas, veco, grēku sakropļoto vīriešu-sieviešu attieksmju kristalizācija vienas tautas kultūrā. Grieķi nebija vienīgie, kam bija tādas austrumnieciskas idejas par sievieti, bet grieķu iespaids nelaimīgā kārtā kļuva īpaši dziļš un noturīgs, jo jauneklīgajam Maķedonijas troņmantiniekam ar vārdu Aleksandrs par privātskolotāju kļuva – Aristotelis! Labi izglītojies, slavenais iekarotājs Aleksandrs Lielais sajuta par savu pienākumu iedēstīt grieķu kultūru visā savā iekarotajā īslaicīgajā impērijā.

Līdz ar grieķu kultūru izplatījās arī mācība par sievietes nožēlojamo mazvērtību un apakšniecību – pat tādās zemēs, kur sievietes stāvoklis bija bijis daudz ciešamāks. Vecā Derībā ir daudz spilgtu piemēru, ka ebreju sievietes nav nemaz vienmēr bijušas tikai pasīvas, bailīgas un kautrīgas pelnrušķītes. Senajā Ēģiptē valdījusi stingra vīriešu-sieviešu vienlīdzība, kas grieķiem likusies pilnīgi skandalozā. Ēģiptiešu vienlīdzība dzimumu starpā iespaidojusi pat seno Romu, kur sievietes stāvoklis bija daudz labāks, nekā Grieķijā, vismaz līdz tam laikam, kad Romā sāka ieplūst grieķu mājskolotāji ar savu grieķu kultūras bagāžu, īpaši stoīķu filozofiju.

Lai varētu nest kristietību Aleksandra Lielā un viņa ģenerāļu helenizētajā pasaulē, Pāvilam būtu bijis nepieciešami nojaukt tās baigās sienas, ko grieķu kultūra un filozofija bija uzcēlusi un nostiprinājusi starp vīriešiem un sievietēm, starp vīriem un sievietēm. Ja vecā kārtība atspoguļoja vīrieti un sievieti pēc krišanas grēkā, tad jaunajai kārtībai vajadzētu atjaunot viņu attieksmes pēc sākotnējā modeļa – visi ir vienādi Kristū. Savā vēstulē galatiešiem Pāvils tiešām pieteic šo vienlīdzību nepārprotamiem vārdiem: „Jūs jau visi ticēdami uz Jēzu Kristu esat Dieva bērni. Jo jūs visi, kas esat kristīti Kristus vārdā, esat tērpušies Kristū. Tur nav ne jūda, ne grieķa, tur nav ne vergā, ne brīvā, tur nav ne vīrieša, ne sievietes, jo jūs visi esat viens Kristū Jēzū.” (Gal 3:26-28)

Kā tad iespējams, ka citās vēstulēs Pāvils pats nonāk pretrunās ar šo lielo doktrinālo pieteikumu? Mums vajadzētu nojaust, ka te kaut kas nav kārtībā. Pāvils nevar būt vienlaicīgi sieviešu vienlīdzības pasludinātājs un tās noliedzējs! Šīs šķietamās pretrunas ļoti traucējušas amerikāņu mācītāju Džonu T. Bristovu (John Temple Bristow), un, lauzot galvu par tām, viņam iešāvies prātā sekojošais: Mums ir tāds vispārējs pieņēmums, ka tradicionālā izpratne par to, ko Pāvils raksta, ir precīza un ka tā atspoguļo tieši to, ko Pāvils bija nodomājis rakstīt. Bet ja nu tradicionālā izpratne izrādītos pilnīgi nepareiza? Bristovs nolēmis pārbaudīt šo vispārējo pieņēmumu, ka tas, ko mēs domājam, ko Pāvils domājis, ir tiešām tas, ko Pāvils vēlējis, lai mēs domātu.

Šajā nolūkā Bristovs nolēmis pārtulkot pretrunīgos Pāvila pantus no savas angļu Bībeles atpakaļ tajā ikdienas grieķu valodā, ko bija izplatījis Aleksandrs Lielais un kurā bija rakstītas arī Pāvila vēstules. Šī valoda, saukta koine, ir ļoti dzejiska valoda, ko grūti pārtulkot, jo tajā vienai lietai vai darbībai var būt vairāki apzīmējumi vai nianse un vienam vārdam var būt daudzas nozīmes. Tā nav kā latīņu valoda, ko tik ļoti cienī advokāti un kura ir ļoti precīza, kurā katram vārdam ir tikai viena nozīme.

Ja mēs ņemtu Pāvila vēstules mūsu latviešu Bībelē un tulkotu tās atpakaļ Pāvila laika grieķu valodā, koine, tad teorētiski teksta tulkojumam vajadzētu būt vismaz līdzīgam, ja ne pilnīgi vienādam ar Pāvila oriģināliem vārdiem senajos manuskriptos, kas vēl šodien pieejami. Bet kad Bristovs pārtulkoja tos pantus Pāvila vēstulēs efeziešiem, kas runā par sievas paklausību vīram un par vīru kā sievas galvu, atpakaļ grieķu koine un salīdzināja savu tulkojumu ar Pāvila oriģināliem vārdiem senajos manuskriptos, izrādījās, ka starp abiem nav nekādas līdzības! Atklājās, ka Pāvila oriģinālie vārdi izteica pavisam citas idejas, nekā tie, kas bija lietoti, lai tulkotu Pāvila rakstīto. Vēl trakāk – angļu vārdi izteica idejas, no kā Pāvils bija apzinīgi centies izvairīties! Ja viņš būtu gribējis izteikt to, kas bija pateikts angļu valodā, viņš būtu izvēlējis pavisam citus grieķu vārdus.

Apskatīsim kaut vai vienu mazu piemēru: Vārdu „galva” Pāvils rakstījis „kephale”, kas nozīmē galvu kā pirmo karavīru kaujā, vadītāju cīņā. Bet angļu valodas tulkojumā tas pārvērties par galvu tādā nozīmē kā pavēlnieks, noteicējs, ko Pāvils būtu izteicis ar vārdu „arhe”. Abi vārdi nozīmē galvu, bet kāds bija papūlējies padarīt vīru par vagari un nevis par pirmo karavīru kaujā, kam sieva seko kā otrs karavīrs, papildspēks un nevis kā kalpone. Tas pats noticis ar vārdu „paklausīga” un citiem, kas pārtulkoti līdzīgi greizā veidā, lai pierādītu sievas zemāko stāvokli. Pāvila īstā vēsts bija pazudusi, un viņa vārdi tika lietoti, lai

veicinātu kaut ko, ko viņš uzskatīja par aplamu un kam viņš pretojās. Pagāniskā sievietes degradēšana bija iezagusies kristīgajā teoloģijā, un to acīmredzot bija atvieglājusi Svēto Rakstu tulkošana no grieķu koine latīņu valodā. Tā bija devusi iespēju sagrozīt Pāvila vārdu nozīmi, neraugoties uz Pāvila lielo uzmanību vārdu izvēlē. Šis viltīgais tulkošanas veids ir vajājis Pāvila vēstules tulkojumus citās valodās, arī latviešu valodā. Bet kādēļ tādas pūles sagrozīt Pāvila vēsti?

Pāvila laika grieķiskā kultūra un uzskati par sievietēm bija dziļā konfliktā ar Pāvila jauno vienlīdzības mācību. Mēs varam pieņemt, ka jau pirmie kristītie pagāni, kas citēja un interpretēja Pāvila vēstules, centās darīt to caur Aristoteļa acīm. Viņi izprata Pāvilu no savas grieķiskās kultūras un tradīciju perspektīvas. Viņiem sekoja tādi helenizēti baznīcas tēvi kā Tertuliāns, Sv. Augustīns un vēlāk Akvīnas Toms, kurš vairāk par visiem citiem saskaņoja kristīgo ticību ar grieķu filozofiju. Sava uzdevuma augstumos Akvīnas Toms interpretēja Pāvila vēstules ar Aristoteļa prātu; grieķiskā sieviešu pazemošana tika attiecīgi piejaukta Pāvila rakstiem un sacietēja tradicionālā kristīgā teoloģijā.

Kopš tā laika tiklab katoļi, kā arī protestanti ir lasījuši Pāvila vārdus caur seno pagānisko grieķu filozofu acīm. Tādā gaisotnē, piemēram, Mārtiņš Luters, kas nenoliedzami daudz darījis, lai atvieglotu Martas stāvokli, ir spējīgs par intelektuālo Mariju teikt šādu pazemojošu piezīmi: „Neviens apgērbs vai tērps nav nepiemērotāks sievietei, kā inteligences izpausme.” Vēl šodien apslēptā grieķu filozofija tiek sprediķota kristīgajā baznīcā un nevainīgā neziņā pieņemta kā bīblejiska teoloģija, un nabaga sieviešu tiesību čempions Pāvils tiek vainots par vīriešu šovinismu!

Atgriežoties Korintas pirmkristiešu dievkalpojumā ar šādu apziņu, mēs varam labāk izprast Pāvila norādījumus sievietēm. Tie nav doktrīnāri pavēstījumi; tas ir kārtības un disciplīnas reglaments jaunām draudzes locekļēm, kam sakāpusi galvā tikko atklātā kristīgā brīvība un spēks. Tur ir aizrādījums Martām, kas savā starpā pļāpā un mēģina sasaukties ar saviem vīriem ar jautājumiem par notiekošo. Tur ir noteikumi Marijām, kas grib izmēģināt sludināšanu, pie tam noņemot un noliekot pie malas savu laulības simbolu, sievas plīvuru, droši vien strauji tuvojošās augšāmcelšanas jausmās, jo, kā Jēzus teicis, tad neviens ne precēsies, nedz tiks precēti. Tāda piedauzība savukārt izsauc sašutumu no Martām un vīriem, kamēr citur dzirdāma runāšana mēlēs. Katrā ziņā tas nav nekāds rātns un svinīgs luterāņu dievkalpojums, pie kāda esam pieraduši mēs. Ar līdzīgu pieeju kļūst saprotama arī Pāvila privātā vēstule Timotejam, kurā ir padoms Efezas draudzē nepieļaut sludināt tādām sievietēm, kas grib kļūt par valdonīgām mācītājām – varbūt pat ar nodomu uzkundzēties vīriešiem pēc vecās iekārtas instinkta.

Nekādā ziņā Pāvils nav pretrunā ar savu centrālo vienlīdzības mācību. Ja viņš būtu, tad viņš nesaprotamā kārtā pretotos Dieva Tēva un Dieva Dēla mērķim atjaunot pareizās attiecības vīriešu un sieviešu starpā. Vienlīdzības princips, kuru redzam Ēdenes dārzā, ko saskatām mūsu Pestītāja attieksmēs ar sievietēm un ko lasām Pāvila lielajā deklarācijā vēstulē galatiešiem, ne tikvien atļauj sieviešu ordināciju, bet padara to obligātu, lai kristīgās draudzēs atgrieztos līdzsvarota, veselīga kalpošana, kas atspoguļotu atjaunotās attiecības izglābtu cilvēku starpā.

Martai, kas gadu tūkstošiem ilgi pazemojumā dzīvojusi un samierinājusies ar savu apakšniecības stāvokli, nav jāturpina flegmatiski un fatāli pieņemt sev uzspiesto pakārtojumu. Viņa patiesībā nedrīkst atbalstīt vecās, grēka noteiktās iekārtas uzturēšanu, piebalsojot despotiskiem vīriešiem. Jūtīgajai, intelektuālai Marijai nav jāmēģina atriebties par pagātnes un šodienas netaisnībām un nav jāpiebiedrojas vīriešu nīdēju un krūsturu dedzinātāju pulkam. Martas un Marijas varbūt nekad nespēs savā starpā pilnīgi saprasties, bet Jēzum nebija svarīga viņu atšķirīgā pieeja dzīvei – tās abas vienmēr ir bijušas un vēl tagad ir pareizas un pieņemamas. Kā Martai, tā Marijai ir vieta tur, kur mēs visi, vīrieši un sievietes, ar dažādām dotībām, spējām un aicinājumiem, bet ar vienādām tiesībām ar tām atsaukties un kalpot, varam kopīgiem spēkiem pielikt roku mūsu attiecsmju dziedināšanai un atjaunošanai – kristīgā draudzē.

Diakons Indriķis M. Kaņeps

Vēres: WHAT PAUL REALLY SAID ABOUT WOMEN

John Temple Bristow

Harper & Row, Publishers, San Francisco

WOMEN IN THE CHURCH

Stanley J. Grenz with Denise Muir Kjesbo

InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois